

Наталія Кобилко
Кандидат філологічних наук
Харківський державний університет харчування та торгівлі
м. Харків

КОЛЬОРОВА СЕМАНТИКА ОБРАЗУ ДОРОГИ В УКРАЇНСЬКІЙ ХИМЕРНІЙ ПРОЗІ

У творах химерної прози номінації простору мають символічні значення, запозичені з усної народної творчості. Фольклорна символіка характеризується власною специфікою, і її варто розглядати як поняття формотворче, світоглядне й стилістичне, що генетично споріднене з міфологією. Одним із засобів творення образу дороги виступає кольорова семантика. Основою української теоретичної думки щодо символічного потрактування моделі світу, а зокрема кольорової символіки, вираженої в міфології, фольклорі й мові, стали праці О. Потєбні «Про міфічне значення деяких обрядів і повір'їв», «Думка і мова», «Про деякі символи в слов'янській народній поезії». Учений виводить назву кольору не через абстрактне поняття, а через аналогію з предметами або ж діями людини, що викликають схожі асоціації. Так, у повісті В. Дрозда «Ірій» ми знаходимо такі аналогії: «дорога білою стрілоюгнулася від небокраю до небокраю», «подрібцювали по місячній стежці, рахуючи зорі, що мерехтіли над нашими головами», «синіло марево далеких доріг». Важлива роль в українській народній традиції відводилася небесним світилам, особливо місяцю, що наділявся надзвичайними рисами. Беручи до уваги магічні властивості місяця, В. Дрозд змальовує прогулянку закоханого Михайла Решета нічним небом і надає їй особливого сакрального значення. М. Люшер у праці «Психологія кольору» трактує жовтий (золотистий) колір як символ легкості й тепла. На думку вченого, жовтий колір є похідним, а до основних належить білий. Вибір певної кольорової гами залежить від емоційного стану людини. Якщо сіра тональність указує на балансування людини між різними сферами, то чорний або білий колір – на кризовий стан. У повісті «Ірій» перед Михайлом

відкривається саме біла смуга дороги, а отже, герой перебуває в сум'ятті, невизначеності. Із одного боку, він покидає рідний Пакуль, а з іншого – відкриває довгоочікуваний Ірій. Якщо на початку твору ми можемо говорити про радість Михайла, яку викликала дорога, то вкінці спостерігаємо духовну й емоціональну кризу хлопця, символом якої виступає білий шлях. На думку О. Потебні, в усній народній творчості білий колір стає символом краси, кохання, вірності. Він також уособлює чистоту, радість. «Білий світ» символізує усе видиме, осяяне небесним світлом. Поступово цей колір набуває важливого емоційного навантаження. Таким чином, біла дорога – це символ краси омріяного Ірію і символ радості повернення в Пакуль. Іншим, не менш цікавим кольором, є синій як уособлення спокою, душевної гармонії. Можливо, тому В. Дрозд змальовує шлях до акторської кар'єри та досягнення вершин у мріях дев'ятикласника синім кольором.

Образ дороги в химерному прозописьмі В. Шевчука також має багато символічних підтекстів. У романі «Дім на горі» головні герої у своїх снах часто бачать як видива-спогади з минулого, так і видива-пророцтва з майбутнього. Іноді з цих марень складається цілий відрізок життя: «Вона незмінно бачить при тому перед собою нешироку синю дорогу і мимохить ступає на неї, що трохи там проходитися. Останнім часом це для неї по-особливому жадана розривка, і Марія Яківна не відмовляє собі в тому задоволенні. Вона бачила на тій дорозі перш за все високу постать спершу чорнявого, а тоді зовсім сивого чоловіка: мимоволі йшла за ним, достосовуючись до його ходи, і знову вони ставали плече-в-плече. Ішли так, тримаючись за руки, і мали на серцях непорочний мир, що його може зродити тільки справжня любов...» [1, с. 217]. Для старої вчитель Марії Яківни пара, що завжди приходила до неї у снах, є своєрідною проекцією себе та свого чоловіка Івана. А синя дорога, по якій вони крокували, символізує їхню молодість і взаємне кохання, яке змогли пронести через усе життя.

Як знаємо, із майбутньою дружиною Іван Шевчук уперше пройшовся вузькою лісовою дорогою, «... він обійняв її за плечі, і вони пішли, як по воді, по тій дорозі, наслуховуючи спокійний пташиний спів і одновимірне биття власних сердець» [1, с. 160]. Перед ними пролягав шлях, увесь застелений зеленою травою. Трактуючи значення зеленого кольору, ми можемо зауважити, що

він найпоширеніший у природі й належить до священних, як власне й дерева, що оточували Івана та Марію. Зелений колір є символом сили, здоров'я, краси. Сама природа, як бачимо, передає почуття героїв, їх душевний стан. Любов до Марії Іван Шевчук пронесе через усе своє життя. Гармонія, взаєморозуміння, повага стануть складовими їхнього сімейного щастя. На схилі літ Іван відчує, що знайшов те, що шукав, а п'ять зшитків оповідань залишать слід про його життя для майбутніх поколінь.

В. Шевчук часто наділяє образ дороги гротескними, страхітливими характеристиками: «Вона йшла по якійсь синій дорозі, біля неї поруч ступав, накульгуючи, батько, і йшли вони до крихітного будиночка, на порозі якого сиділа стара як світ бабуся. ... Їй стало страшно на тій дорозі, хоч вона добре знала, що то за шлях – світ колишніх людей та відлетіле життя» [1, с. 276–277]. Побачене викликає в Оксани почуття жаху, відчаю, страху перед невідомістю, безвихідь. У неї виникло бажання – якнайшвидше прокинутися й стерти з пам'яті химерне видовище. Синій шлях слугував переправою для предків із потойбіччя в її сновидіння. Але вони не бажають Оксані лиха, швидше застерегти від помилок, які можуть зруйнувати життя, попередити про небезпеку, а також захистити. Цікаво, що Оксані наснилися померлі родичі саме тоді, коли до неї почав прилітати загадковий гість. Отже, ми знаємо, про яку пересторогу йдеться.

Кольорова гама твору досить насичена й різноманітна. Символіка кольорів робить роман «Дім на горі» самобутнім і оригінальним. Письменник міг із високим ступенем імовірності знати, що синій колір має великий діапазон значень, що часто зовсім різні. Герої роману В. Шевчука «Дім на горі» рухаються по «синій дорозі» до пізнання істини свого існування, розуміння приналежності до цього світу та своєї ролі в ньому. Дорога ототожнюється із містком між старим життям і новим. Це своєрідна точка відліку, із якої розпочинається заглиблення героїв у внутрішнє «я», переосмислення буття, конструювання власного майбутнього. Письменник удається до узагальнення, називаючи одного з головних героїв просто Хлопцем, і таким чином проектує цей образ на кожного читача. Він упевнений, що саме в мандрах людина зможе відкрити своє істинне призначення: «Хлопець не жалкував за тими непрочитаними книжками – знав, що рецепта на свій пошук там не відчитас.

Відгадає його лише на цій ясно-синій дорозі, що стелиться перед ним, залита тремким ранішнім світлом, – покликала його могутнім голосом, і він, малий та нікчемний перед її величчю, відчув, що обливає його потом...» [1, с. 237].

Синій колір має також і виражено негативне значення. Для української міфології було характерним наділення синього кольору містичними ознаками. Щодо цього В. Войтович зазначає, що в етнокультурі наших предків синій колір пов'язаний із «тим світом», із місцем перебування нечистої сили і виступає як атрибут «чужого» простору. У романі В. Шевчука «Дім на горі» образ дороги із символікою синього кольору набуває значення смертної дороги, переправи в потойбічне життя. По синій дорозі назустріч бабусі простували її давно померлі родичі. Таким чином, синя дорога символізує перехід людини зі світу живих у світ мертвих. Письменник не просто інтерпретує образ дороги, він зберігає її первісне значення, а також повір'я, пов'язані з нею. Здавня вважалося, що людина спроможна відчутти кінець своєї життєвої мандрівки. А ще побутувало вірування, що коли покійник уві сні кличе, і людина не йде за ним, то це означало, що ще не прийшов її час помирати. Синя дорога, яка наснилася бабі – берегині домашнього міфу, дала чітко зрозуміти, що дні невпинно збігають, і їй лишилося не так уже й багато жити. Покійні родичі на неї вже давно чекають, але в «цьому світі» лишилася справа, яку вона повинна виконати до кінця. Отже, ми можемо зазначити, що синій шлях є символом переходу душі в «чужий» світ, у той же час це тонка нитка, яка тримає людину на землі, доки вона не виконає свою місію.

Психологи стверджують, що синій колір знаходиться на межі неба й води, а отже, небесного й земного, доброго та злого, між Богом і світом. Це зв'язуючий елемент двох світів – «свого» й «чужого», «цього» й «потойбічного». М. Люшер у «Психології кольору» виділяє ще й такий аспект, як «первинне материнське начало, безкорислива любов і самовіддача». Отже, можна зазначити, що синій колір асоціюється з найбільшою святістю на землі – материнством. Це символ початку нового життя. Синя дорога у візях Галі виступає початком нового, незвіданого: «Синя дорога текла й текла в просторінь. Ішли по ній невиразні, наче в туман закутані, тіні; довкола, як зорі, плавали людські лиця, а попереду

ясніло, випромінюючи гостре світло, велике прозоре тіло. До нього й простували всі ті тіні, що їх побачила Галя, летів туди й великий сірий птах у сірому костюмі, лакованих туфлях і в солом'яному капелюсі. Галя мовчки благословила їх і мала на те право, адже матір'ю вона ставала, творителькою життя і його охоронницею» [1, с. 138].

Цікавою є кольористика образу дороги в другій частині роману. Так, у новелі «Дорога» перед домовиком стелилася біла дорога як символ незвіданності світу та його відкриття, а також чистоти, миру та світла. Тому поява на білій дорозі відьми, яка жорстоко обманула домовика, непередбачувана. Можливо, таким чином В. Шевчук робить натяк на непередбачуване лихо, що може трапитися.

Отже, письменники химерної прози, інтерпретуючи образ дороги, активно послуговуються кольоровою символікою. До найбільш уживаних належать білий, синій і зелений кольори, що символізують молодість і взаємне кохання, зв'язок поколінь, «світ колишніх людей», умиротворення, спокій, відкриття істини.

Література

1. Шевчук В. Дім на горі / В. Шевчук. – К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2013. – 600 с.